

УКРАЇНСЬКА
МОВА

В рамках спецпроекта «Тести на все 200» двадцять разів в тиждень, по вівторкам, ми розбираємо найскладніші питання минулорічних тестів по українському мові, математиці, англійській мові та історії України. А допомогти вам в цьому будуть викладачі Києво-Могилянської академії, КНУ та «Шевченка». В цьому випуску Ольга Коваленко, старший викладач української мови підготовчого відділення Києво-Могилянської академії, та Оксана Буковська, викладач-методист ліцею «Престиж» та завсектором математики Ін-та доуніверситетської підготовки КНУ, розглянуть частину питань по українському мові та математиці.

Сьогодні ми розглянемо
тестові завдання з орфографії,
культури мови
і побудови речення

ЗАПИТАННЯ №1 (СЕСІЯ 1):

На другий склад падає наголос у слові

- А однаковий
- Б добовий
- В щовесни
- Г сантиметр

ВІДПОВІДЬ:

Перш ніж розібрати це завдання, варто зазначити, що в українській мові є чимало слів, які вимовляються з порушенням орфографічних норм, а універсальних правил наголошення, котрі б охоплювали всі проблемні випадки, немає. Але окремі групи слів можна об'єднати спільними ознаками, що ми й зробимо. Адже це значно полегшить роботу при вивченні наголосу.

А тепер проаналізуємо торішні завдання. Отже, правильна відповідь — варіант А, тобто прикметник *однаковий*. Він наголошується за аналогією до слів *одна, однак, однаково*, тому наголос у ньому падає на другий склад. Однак з'ясуємо, чому інші варіанти не підходять. У варіанті Б — прикметнику *добовий* — наголос падає на третій склад, тому що більшість подібних проблемних прикметників в українській мові має, як правило, наголошене закінчення. Наприклад:

<i>новий</i>	<i>товстий</i>
<i>старий</i>	<i>черствий</i>
<i>слабий</i>	<i>черговий</i>
<i>мілкий</i>	<i>пільговий</i>
<i>липкий</i>	<i>житловий</i>
<i>меткий</i>	<i>кам'яний</i>
<i>тонкий</i>	<i>листяний</i>

ЗАПИТАННЯ №1 (СЕСІЯ 2):

На перший склад падає наголос у слові

- А жалюзі
- Б чіткий
- В перепис
- Г деякий

ВІДПОВІДЬ:

Як і в попередньому запитанні, проаналізуємо кожну відповідь. Щодо варіанта А — іменника *жалюзі*, то він не підходить, тому що в ньому наголошений

останній склад. До речі, це неважко запам'ятати, якщо поєднати це слово з подібними щодо наголошення іншомовними словами *таксі, джерсі, мерсі*. Варіант Б — прикметник *чіткий* — наголошується за таким же принципом, як і слово *добовий* з попереднього завдання: наголос у ньому — на третьому складі, тобто на закінченні. Тому цей варіант відповіді також неправильний. Неправильний і варіант В — іменник *перепис*, оскільки

<i>вузький</i>	<i>торф'яний</i>
<i>низький</i>	<i>перехідний</i>
<i>терпкий</i>	<i>чарівний</i>
<i>жаркий</i>	<i>фаховий</i>
<i>текстовий</i>	

У варіанті В — *щовесни* — збережено наголос іменника *весни* (Р. в. однини), від якого й утворено названий прислівник (наголос у ньому падає на третій склад). До речі, так само наголошуються і подібні прислівники: *щозими, щоліта, щосені*.

Щодо варіанта Г — іменника *сантиметр*, то в цьому слові також наголошений третій склад: у назвах мір, до складу яких входить слово *метр*, маємо наголос на останньому складі. Наприклад, *сантиметр, міліметр, кілометр*.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: А

тут наголошений другий склад (у словах з префіксом *пере-*, як правило, наголос падає на друге *e*: наприклад, *перебіг, перепічка, перекус, впереміж, впереміш, перепустка*). Але: *переляк, перехід, пересічний*). І, нарешті, варіант Г — *деякий*. Це правильна відповідь: наголос — на другому складі, бо так само наголошуються подібні займенники: *дехто, дещо, декотрий, дечий*.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: Г

ЗАПИТАННЯ 4 (СЕСІЯ 1):

Помилково вжито слово в рядку

- А винайняв квартиру в центрі
- Б запросив до вітальні
- В розповів про відрядження
- Г приїхав вісім років назад

ЗАПИТАННЯ 4 (СЕСІЯ 2):

Помилково вжито слово в рядку

- А відхилити пропозицію
- Б давно знати друг друга
- В передплатити дві газети
- Г довгостроковий проект

ВІДПОВІДЬ НА ОБИДВА ЗАПИТАННЯ:

У цих запитаннях помилковими є такі словосполучення: *приїхав вісім років назад* (сесія 1, варіант Г) та *давно знати друг друга* (сесія 2, варіант Б). Правильно українською мовою вони звучать так: *приїхав вісім років тому* та *давно знати один одного*. Також ліпше підготуватися до подібних завдань з культури мови допоможе перелік словосполучень, в яких часто трапляються помилки:

НЕПРАВИЛЬНО

багаточисельні відвідувачі
бажаючи вступити
бувши учні
вести переписку
вірна відповідь
виписка із протоколу
відповідно закону
згідно правилу
діючі закони
домашні тварини
думки співпали
крупний шрифт
мілкі гроші
не дивлячись на перешкоди
оплатити за проїзд
підписка розпочалася
приходить в голову
пробачте мене
угловий будинок
характеристика на учня
я вибачаюсь
на протязі року
книжна ярмарка
масляна фарба
наші протиріччя
одержати освіту
пара хвилин

ПРАВИЛЬНО

численні відвідувачі
охочі вступити
колишні учні
листуватися
правильна відповідь
витяг із протоколу
відповідно до закону
згідно з правилом
чинні закони
свійські тварини
думки збіглися
великий шрифт
дрібні гроші
незважаючи на перешкоди
передплата розпочалася
спадає на думку
пробачте мені
наріжний будинок
характеристика учня
вибачте, пробачте, перепрошую
протягом року
книжковий ярмарок
олійна фарба
наші суперечності
здобути освіту
кілька хвилин

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ (СЕСІЯ 1): Г
ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ (СЕСІЯ 2): Б

ЗАПИТАННЯ №6 (СЕСІЯ 1):

Неправильно побудовано речення

- А Побачивши в магазині нову енциклопедію, я захотів її переглянути.
- Б Ще не ходячи до школи, мама читала мені вірші Марійки Підгірянки.
- В Слухаючи доповідь однокласниці, ми робили деякі нотатки.
- Г Створюючи виставу, режисер суттєво осучаснив текст класичної п'єси.

ВІДПОВІДЬ:

Усі варіанти містять дієприслівниковий зворот. Для того щоб речення з ним було побудоване правильно, необхідно дотримуватись двох умов:

- 1) у такому реченні обов'язково повинен бути підмет або можливість легко вставити його подумки;
- 2) підмет повинен виконувати дію, названу дієприслівником. Наприклад: *Птахи затихали і, зорнувши натомлені за день крильця, сідали на м'які гніздечка. Виходячи з кімнати, (ви) вимикайте світло*. У варіантах А, В і Г дотримані обидві умови: я побачив енциклопедію і захотів її переглянути, ми слухали доповідь і робили

ЗАПИТАННЯ №6 (СЕСІЯ 2):

Неправильно побудовано речення

- А Князь Святослав був мудрим і хоробрим полководцем.
- Б Козаки були озброєні пістолями й мушкетами.
- В Авторами стрілецьких пісень часто є невідомі поети й композитори.
- Г У полон узяли двох генералів й один документ.

ВІДПОВІДЬ:

У всіх варіантах відповіді є однорідні члени речення. Нагадаємо: вони виконують однакову синтаксичну

Окрім аналізу варіантів відповідей, також подаємо слова, об'єднані спільними ознаками, в наголошенні яких часто трапляються помилки:

Дієслівний наголос залишається у похідному іменнику: *завдати* — *завдання*, *надбати* — *надбання*, *запитати* — *запитання*, *обрати* — *обрання*, *заслати* — *заслання*, *поєднати* — *поєднання*, *зібрати* — *зібрання*, *навчати* — *навчання*, а також: *видання*, *визнання*

Мають наголошений суфікс *-и* дієслова:

завершити, окрилити, зобразити, оздоровити, закабалити, гнобити, таланити, в'ялити, кінчити

Однотипними щодо наголошення є слова:

газопровід каліграфія
водопровід кінематографія
трубопровід флюорографія

правописний діалог
літописний монолог
машинописний каталог

снігопад одинадцять
зорепад дванадцять
листопад чотирнадцять

шістдесят одноразовий
сімдесят багаторазовий
вісімдесят кількарізний

А також: *загадка, закладка, замазка, закуток, заочі*

Варто також запам'ятати наголошення окремих слів:

білетень, бюрократія, батьківський, випадок, вітчим, вільха, верба, ваги, вантажівка, вірші, граблі, гуртожиток, донька, дочка, дрова, довідник, експерт, житло, жаданий, збірник, індустрія, іскра, камбала, камфора, колія, колесо, коромисло, косий, котрий, кроїти, меблевий, мережа, ненавидіти, низина, новина, обіцянка, ознака, оптовий, пасти, подруга, призов, псевдонім, решето, руно, разом, середина, симетрія, спина, судно, танок, товпиться, урочистий, фартух, феномен, фірмовий, фольга, центнер, чорнозем, чужина, щипці.

нотатки, режисер створював виставу і суттєво осучаснив текст класичної п'єси. А от у варіанті Б, де мама є підметом, порушується друга умова. Внаслідок цього виходить, що мама читала вірші доньці, коли ще сама не ходила до школи. Зрозуміло, що такого бути не може. До того ж, очевидно, що у дієприслівниковому звороті мова йде про доньку: коли вона ще не ходила до школи, мама читала їй Марійку Підгірянку.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: Б

Для ліпшого розуміння теми наведемо також зразки неправильних речень з поясненнями:

1. *Зустрівши дівчину, радість переповнила хлопця (радість не могла зустріти дівчину)*. Правильно: *Зустрівши дівчину, хлопець переповнився радістю*.
2. *Дочитуючи книжку, мені схотілось подрімати (слово мені є додатком, а не підметом)*. Правильно: *Дочитуючи книжку, я схотів подрімати*.

роль, стосуються одного й того самого члена речення, відповідають на одне те й саме питання і поєднуються між собою сурядним зв'язком. У варіанті Г однорідними членами речення є додатки — двох генералів та один документ. Вони стосуються присудка *узяли* та відповідають на питання *кого?* що? Однак тут порушена логіка, оскільки у полон можна взяти лише людей. Саме тому це речення, на відміну від інших, побудовано неправильно.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: Г